

190

MILICA SPREMIĆ
Filološki fakultet u Beogradu

PRICHE IZ STAROG SVETIONIKA

Jeanette Winterson, *Lighthousekeeping*, London and New York,
Fourth Estate, 2004, 232

Izdavačka kuća Fourth Estate objavila je prošle godine osmi po redu roman britanske spisateljice Dženet Vinterson (1959), pod naslovom *Čuvanje svetionika* (Jeanette Winterson, *Lighthousekeeping*, 2004). Dženet Vinterson je započela književnu karijeru pre tačno dvadeset godina autobiografskim romanom *Pomorandže nisu jedino voće* (*Oranges Are Not the Only Fruit*, 1985), koji joj je odmah doneo slavu i reputaciju svežeg, osobenog glasa u engleskoj prozi. Za ovo ostvarenje dobila je i zvanično priznanje – Vitbredovu nagradu za najbolji prvi roman. Od tada je objavila još sedam romana, po jednu zbirku kratkih priča i eseja, i jednu knjigu za decu. Dženet Vinterson je na sebe skrenula pažnju radikalnom prirodom svoga stvaralaštva ali i svoje seksualnosti. Matična kritika je smatra jednim od najkontroverznijih ali i najinovativnijih savremenih proznih pisaca.

U romanima Dženet Vinterson istorija se neprestano sažima i prepliće sa mitološkim i bajkovitim elementima. Ona dovodi u pitanje institucije poput braka, porodice i crkve i, iz naglašeno feminističke perspektive, traga za alternativnim interpretacijama stvarnosti. U fokusu njenog interesovanja nalaze se potraga za ličnim identitetom i pokušaj otkrivanja suštine ljubavi. Iako Vintersonova sebe smatra naslednicom Virdžinije Vulf, njena proza se dovodi u vezu i sa delima Džonatana Svifta, Džejmisa Džojlsa, Gabrijela Garsije Markesa, Itala Kalvina i Andele Karter.

Zaćaran i bezvremeni svet ove autorke, njeni junaci koji imaju vrlo malo dodira sa stvarnošću i njen poetičan, lirski jezik prepoznatljive su odlike njene proze i, kao i u ranijim ostvarenjima, i u *Čuvanju svetionika* osvajaju čitaoca već na prvim stranicama.

Naratorica najnovijeg romana Vintersonove jeste devojčica po imenu Srebrna (Silver). Otac joj je bio mornar koji je „izronio iz mora i vratio se nazad istim putem”, a najranije detinjstvo provela je sa majkom, u izmišljenom gradiću Soltsu (Salts), u kućici podignutoj na padini, toliko strmoj da su stolice u njoj morale da se zakivaju ekserima kako ne bi otklizale niz pod. Kada joj je bilo deset godina, Srebrna je izgubila i majku, koja se jednoga dana okliznula niz liticu i pala u more.

101

O devojčici bez roditelja počinje da se stara Pju, stari, slepi čuvar svetionika Kejp Rot (Cape Wrath) na obodu gradića Solts. Za razliku od Soltsa, Kejp Rot zaista postoji i nalazi se na krajnjem severozapadu Škotske. Pju Srebrnu uči svom zanatu. Upućuje je u tajne čuvanja svetionika kako bi ga ona jednoga dana nasledila. Podučavajući je, slepi Pju joj, poput Homera, priča priče, jer ih svaki svetionik ima i jer ih svaki svetioničar mora znati. Pju je veoma neobičan, tajanstven čovek koji, uprkos slepilu, vidi sve, i čija memorija seže sto pedeset godina unazad.

Glavna ličnost Pjuove priče koju Srebrna sluša iz dana u dan jeste Bejbl Dark, koji je u drugoj polovini XIX veka bio sveštenik u Soltsu. Bejbl Dark je vodio dvostruki život. U Soltsu je imao ženu koju nije voleo i sa njom sina, a u Bristolu drugi, tajni brak sa Moli, koja je bila njegova jedina ljubav, ali u čiju je vernost, sasvim bezrazložno, čitavog života sumnjao. Sa Moli je imao ćerku koja je rođena slepa, i živio je za dva meseca u toku godine kada je iz Soltsa odlazio u Bristol i sa njima dvema, pod lažnim imenom, provodio vreme. Kada je Robert Luis Stivenson, čija se porodica u nekoliko generacija bavila gradnjom svetionika, posetio Kejp Rot koji je izgradio njegov deda, susreo se sa Darkom i, čuvši njegovu životnu priču, dobio je ideju za svoj roman *Doktor Džekil i gospodin Hajd*, tvrdi Vintersonova. Ona u Solts dovodi i Čarlsa Darvina koji, podstaknut Darkovim otkrićem fosila, dolazi da obavi istraživanja.

Odrasla uz priče starog Pjua, Srebrna i sama razvija talenat za pričanje priča, zahvaljujući urođenoj radoznalosti, umeću slušanja i uhu za razgovor. Kada su vlasti donele odluku da automatizuju svetionik, Pju i Srebrna su prisiljeni da napuste to tajanstveno i bajkovito mesto. Oni se razdvajaju i Srebrna kreće u svet, u potrazi za smislom, za ljubavlju, za nekim svojim svetionikom, inspirisana pričom o Darku i njegove dve ljubavi.

Stvaran spoljni svet, promenljiv i nedokučiv, pokazuje se kao veliko iskušenje za Srebrnu. U drugom delu romana, slabijem i ne naročito kompatibilnom sa prvim, Srebrna najpre radi u bristolskoj biblioteci, gde strastveno čita knjige trudeći se da ih završi pre nego što budu izdate nekom drugom, i krade jednu od njih kako bi saznala rasplet. Potom je srećemo na Kapriju, gde je počinila još jednu bizarnu krađu: ukrala je pticu koja govori i koja ju je dozivala po imenu. I posle prve i posle druge krađe upućena je na razgovore sa psihijatrima koji su utvrdili da je „odeljena od realnosti” i prepisali joj Prozak. Onda sledi varijacija legende o Tristanu i Izoldi koja deluje kao potpuno nezavisna pripovest umetnuta u roman, bez ikakve stvarne veze sa bilo čime u njemu. Budući da je ljubavna priča, varijacija legende mogla bi se možda razumeti kao nagoveštaj ljubavi koja će se konačno dogoditi Srebrnoj.

Iskusivši nerazumevanje i prepreke u sudaru sa stvarnošću, Srebrna u njoj ipak opstaje i to zahvaljujući pričama starog svetioničara, čiji je imperativ da osobi koju volimo treba reći šta osećamo. Ona opstaje jer prihvata Pjuove priče i savete i veruje u njih, dok Bejbl Dark doživljava tragičan kraj jer prekasno priznaje ljubav voljenoj Moli. Pričanje priča tako izrasta u nešto najdragocenije što jedna osoba može podariti drugoj. I u ovom kao i u mnogim romanima Vintersonove, pričanje priča je, po rečima Suzan Trenter (Susan Tranter), „i metod i osnovna tema.”

Srebrna pronalazi ljubav na grčkom ostrvu Hidra, a roman se završava njenom posetom svetioniku, u kojoj su na trenutak oživljene najlepše i književno-umetnički najvrednije slike sa početka dela – stenovite obale izmaštanog gradića na severu Škotske, unutrašnjost svetionika u kome je odrasla i stari Pju, koga je ugledala sa prozora komandne sobe, kako se u malenoj barci približava Kejpu Rotu.

Najnoviji roman Dženet Vinterson ima odlike nekih od njenih najboljih ostvarenja. Krhka, senzitivna i neobična Srebrna podseća na njene junakinje iz romana *Pomorandže nisu jedino voće*, *Strast (The Passion)* i *Umetnost & laži (Art & Lies)*. U *Čuvanju svetionika* prisutna je većina omiljenih tema ove autorke. To su vreme, važnost priča, poriv da sebe izgrađujemo kroz priče, snaga i nadmoć ljubavi, kao i njena fascinacija ljubavnim trouglom.

I u ovome romanu Vintersonova je stvorila čudesan svet u kojem su uobičajeni zakoni uverljivosti ukinuti, u kome ne treba tragati za činjenicama nego verovati u fantaziju i prepustiti joj se. I upravo su najslabija ona mesta u delu na kojima u taj svet prodiru elementi realnosti i razbijaju čaroliju. Takve su, primera radi, reference na Prozak, lanac kafeterija Starbaks i ponudu za katalošku prodaju robe koja sa ostalom poštom stiže u svetionik Kejpu Rot. Do čudnog i začaranog sveta koji je stvorila, Dženet Vinterson nas i u ovom romanu uznosi na krilima svoga raskošnog lirskog talenta, svoje proze koja gotovo na svakoj stranici prerasta u poeziju i svojim neponovljivim ritmom prosto hipnotiše čitaoca.

Čuvanje svetionika je nova radost za sve poštovaoce dela Dženet Vinterson, a nadamo se i putokaz autorki, čije stvaralaštvo kritičari nazivaju magijskim realizmom severa, za još mnogo novih priča, jer

„Ispričaj mi priču, Pju.
Kakvu priču dete?
Priču sa srećnim krajem.
Tako nešto ne postoji na svetu.
Srećan kraj?
Kraj.”